

Kazahsztán

2014-2015

Éves beszámoló

Bevezetés

- **A 2014-15-ös időszak kiemelt jelentőségű, magas szintű találkozási, látogatások:**
- 2014. június 3. Karim Maszimov kazah miniszterelnök budapesti látogatása
- 2014. augusztus 7-11. Arisztanbek Muhamediuli kazah kulturális miniszter magyarországi látogatása
- 2014. szeptember 3-6. dr Darák Péter Kúria-elnök kazahsztáni tárgyalásai
- 2014. szeptember 15. Íjgyártó István keleti nyitáért felelős KKM helyettes államtitkár asztanai konzultációi
- 2014. október 17-18. Nikoletti Antal az NGM külgazdaságért felelős helyettes államtitkárának tárgyalása a kazah Nemzetgazdasági Minisztériumban
- 2014. október 17-én a milánói ASEM margóján külön megbeszélést tartott Orbán Viktor miniszterelnök és Nazarbajev kazah elnök
- 2014. október 21. Kabibulla Dzsakupov kazah Mazsilisz-elnök budapesti látogatása
- 2014. november 7-én Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter a nyugat-kazahsztáni Atyrauban ünnepélyesen megnyitotta hazánk első kazahsztáni tiszteletbeli konzulátusát
- 2015. február 18. Szócs Géza miniszterelnöki főtanácsadó asztanai látogatása
- 2015. február 19. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter asztanai hivatalos látogatása
- 2015. március 16-19. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter kazahsztáni és kirgizisztáni látogatása
- 2015. március 31. és április 2. között Orbán Viktor miniszterelnök hivatalos látogatása Kazahsztánban. A küldöttség tagja volt Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter, Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter, Trócsányi László igazságügyi miniszter, Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter, Seszták Miklós nemzeti fejlesztési miniszter és Polt Péter legfőbb ügyész is, akik közül többen kétoldalú tárgyalást is folytattak kazah partnereikkel

Kazahsztán bemutatása

- Kazahsztán Közép-Ázsiában helyezkedik el. Határos Oroszországgal, Kínával, Kirgizisztánnal, Üzbegisztánnal, Türkmenisztánnal. Nyugaton a Kaszpi-tenger határolja.
- Területe: 2.724.900 négyzetkilométer. Területét tekintve Kazahsztán a Föld kilencedik legnagyobb állama, Oroszország, Kína, az USA, Argentína, Brazília, Kanada, India és Ausztrália után.
- Nyersanyagforrások: Kazahsztán a világon a hatodik helyet foglalja el nyersanyagok tekintetében.
- A világ tíz legnagyobb földgáz- és kőolajtartalékkal rendelkező országának egyike.
- A kazahsztáni uránlelőhelyek a második helyet foglalják el a világon.
- Kazahsztán cink, wolfram és barit tartalék szempontjából első helyen áll a világon.
- Króm, foszfor, ezüst, ólom és krómtartalmú ércek szempontjából a második,
- réztartaléka és fluorit tartaléka a harmadik,
- molibdén tartaléka a negyedik,
- aranytartaléka a hatodik,
- vasérc tartaléka (16,6 milliárd tonna) a nyolcadik a világon.
- Fővárosa Asztana, amely 1997 óta folyamatosan épül, és növekszik, jelenleg mintegy 800 ezer ember lakja. A kazah vezetés célja a 1,5-2 milliós lakosság szám elérése.
- Adminisztratív-szerkezeti felépítése: 14 területi egység (akimátus, kormányzóság), 84 város, 159 kerület, 241 település, 2042 falusi (auli) körzet.

Politikai helyzet

- **Kazahsztán politikai helyzete:**
- A kazah Parlament alsóházában (Mazsilisz) a 2012. évi választásokat követően három párt osztozik a képviselői helyeken:
- Az idei elnökválasztáshoz kapcsolódóan az államfő választási programot is meghirdetett, amely a következő fő célokat rögzíti: kivédeni a külső tényezők negatív hatását, megtartani a fejlődés elért ütemét, megalapozni a további növekedést, továbbá folytatni a haladást abba az irányba, hogy Kazahsztán bekerüljön a világ 30 legfejlettebb állama közé.
- A kitűzött célok eléréséhez meg kell valósítani öt intézményi reformot:
 - szakszerű és autonóm államapparátus megteremtése,
 - a törvényesség (joguralom) megvalósítása,
 - iparosítás és a diverzifikációra alapozott gazdasági növekedés,
 - nemzetépítés, valamint
 - átlátható és elszámoltatható állam megteremtése.
- A tervezett reformok összetett folyamatának kidolgozására az államfő létrehozta a Nemzeti Modernizációs Bizottságot.
- Az NMB alatt - az intézményi reformoknak megfelelően - több szakértői csoport fog működni.

Belpolitikai erőviszonyok

- A kazah belpolitika alakulását az elmúlt negyedszázadban Nurszultán Nazarbajev határozta meg.
- A függetlenség elnyerése után többpártrendszer jött létre, a gyakorlatban az államfő uralja a politikai erőteret.
- A függetlenség elnyerése óta eltelt 25 évben a nyersanyagban, mindenekelőtt szénhidrogénekben gazdag ország erőteljesen nyitott a világ felé,
- a korábbi teljes orosz függést egy diverzifikáltabb gazdasági struktúra váltotta fel, amely a nyugati befektetőknek már kellő garanciát volt képes nyújtani, akik bekapcsolódtak az ásványkincsek kiaknázásába. Ez képezi a politikai stabilitás gazdasági alapját.
- A 75 éves elnök, készülve az elkerülhetetlen hatalmi váltásra, a jelenlegi központosított elnöki rendszerről egy a kiegyensúlyozottabb modell kialakítását hirdette meg.
- Napjaink Kazahsztánjának a lakossága, az európai etnikumok jelentős részének elvándorlása ellenére, a 2001. évi mélyponthoz képest 3,5 millió fővel nőtt,
- az egy főre jutó GDP tekintetében (kb. 14.000 USD) a Románia és Magyarország közötti szinten áll.
- Komoly kihívás, hogy a világgazdasági változások miatt az elmúlt évben kb. 30 százalékkal visszaestek a költségvetés – főként a nyersanyag-szektor által biztosított – bevételei.

Az utódlás kérdése

- A kazah belpolitika több éve napirenden lévő kérdése: ki lesz a jelenleg 75 éves Nazarbajev utódja az államfői poszton?
- A rangsorokban megtestesülő prognózisok ellenőrzésére csak a tényleges váltás ad majd végleges választ.
- A posztszovjet régióban, de különösen annak ázsiai utódállamaiban az erősen központosított, egyszemélyi vezetésen alapuló hatalomgyakorlás a jellemző.
- Az alulról építkező, a demokratikus elemeket ténylegesen alkalmazó modell általában még formálisan sem valósul meg, arra egyfelől nincs szervesen megalapozott társadalmi igény, másfelől az állami szervezet kiépítettségének viszonylag kezdetleges szintje sem kedvez a részvételi demokrácia térhódításának.
- A szovjet modellben csak egy SZKP-alapú hatalmi elit alakult ki.
- A közép-ázsiai térségben a történelmi fejlődés során most először vált lehetségessé a többpárti demokratikus berendezkedés létrehozása, amelynek **nincsenek hagyományai, illetve előzményei**.
- A jogállami keretek kiépítése mellett, azzal párhuzamosan, továbbra is meghatározóak
 - a felsőbb hatalom által kézben tartott döntéshozatali csatornák,
 - az informális – gyakran törzsi-nemzetségi alapokra visszavezethető – kapcsolatok, amelyek egyik legfőbb jellemzője a szigorú alá-fölérendeltség és a belső lojalitás.
- Kazahsztánban **a hatalommegosztás elve nem a hatalmi ágak között, hanem az üzleti érdekcsoportok és erőközpontok, valamint a törzsi alapon szerveződő szövetségek között érvényesül.**
- Az ismert 43 törzs három nagyobb szövetséget, zsuszt alkot, de vannak még különálló törzsek is. A három törzsszövetség: Ulu (Nagy) Zsusz, az Orta (Középső) Zsusz és a Kisi (Kis) Zsusz.
- A jelenlegi nemzetközi helyzetben megnőtt a kazah utódlás külpolitikai jelentősége is.

Az utódlás alkotmányos eljárásai

- Az utódlás alkotmányos keretei tisztázottak.
- Az első elnököt többször is újraválaszthatják. Utódai egymást követően legfeljebb két alkalommal tölthetik be ezt a pozíciót.
- Az elnök felmentése, leváltása vagy halála esetén az elnöki mandátum még hátralévő idejére a Parlament felsőházának, a Szenátusnak az elnöke lép az elnöki pozícióba, illetve, ha ez nem lehetséges, akkor a Parlament alsóházának elnöke veszi át a posztot, ha pedig ő sem veheti át, akkor a kormányfő lép az államfői funkcióba.
- Az utódlási folyamatról általánosságban elmondható, hogy politikailag egyelőre körvonalazatlan.
- Az utódlási folyamat megkésettsége, az átadás elmaradása növeli annak kockázatát, hogy az *ad hoc* helyzetben elsőként befutó győztes mögött nem jön létre az elit tartós konszenzusa.

Külpolitika

- Kazahsztán fiatal államként figyelmet szentel nemzetközi hírneve, presztízse építésének.
- 2014. január 30-án fogadták el Kazahsztán új külpolitikai stratégiáját, mely a 2014-2020-as időszakra határozza meg az ország külkapcsolataira vonatkozó prioritásait. A lényeg: **Kazahsztán sokvektorú külpolitikát folytat**, amelynek középpontjában a nemzeti érdekek állnak.
- Legjelentősebb partnerei: Oroszország, Kína, az USA, az EU-tagállamok, de nagy figyelmet szentel a fejlődő világnak is.
- Kazahsztán kiemelt célja, hogy nemzetközi kapcsolatai előmozdítsák az országban található hatalmas ásványi vagyon kitermeléséhez szükséges külföldi befektetéseket.
- Ennek megfelelően arra törekszik, hogy pártatlan mediátorként közvetítsen nemzetközi konfliktusok megoldásában: eddig az iráni nukleáris kérdéshez, az ukrajnai válsághoz és – legutóbb – a szíriai konfliktushoz kapcsolódóan ajánlotta fel közreműködését.
- **Eurázsiai Gazdasági Unió**, amelynek alapító okmányát 2014 májusában írta alá Asztanában a kazah, az orosz és a belorusz elnök.
 - A 2015. január 1-jén létrejött gazdasági szövetség Nazarbajev elnök személyes sikere is, mivel 1994-ben ő kezdeményezte a szervezet létrehozását.
- 2014. október 9-én Brüsszelben Nazarbajev elnök és Barroso bizottsági elnök kézjegyével látta el a Kazahsztán és az **Európai Unió** közötti kiterjesztett Partnerségi és Együtműködési Megállapodást (PCA), amely a politika, a biztonság, a gazdaság, a kereskedelem, a befektetések, a jog, az oktatás és a kultúra területén erősíti az együttműködést az EU és Kazahsztán között. Kazahsztán a Vámunió és az EGU tagjaként kész mélyíteni együttműködését az Európai Unióval.
- Az **ENSZ** erősítése fontos célja Asztanának, ezért is pályázik Kazahsztán az ENSZ BT nem állandó tagságára a 2017-2018-as időszakra.
- Kazahsztán aktívan részt vesz a **CICA** (Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia) tevékenységében, Nazarbajev elnök idén május 21-én részt vett a szervezet Sanghajban rendezett csúcstalálkozóján. A kazah államfő itt javaslatot tett arra, hogy a jelenleg konferencia formában működő CICA alakuljon át – EBESZ-minta alapján – Ázsiai Biztonsági és Fejlesztési Szervezetté.
- 2014. egyik fontos eseménye volt kazah szempontból az októberben, Milánóban megrendezett **Ázsia-Európa Találkozó** (ASEM), melyen Kazahsztán első alkalommal vett részt a szervezet teljes jogú tagjaként.
- **Ukrajna kérdése:** Kazahsztán egy stabil és független Ukrajna megmaradásában érdekelt, így aktívan részt vesz minden olyan fórumon, amely a helyzet megoldására irányul. Asztana továbbra is a konfliktus békés, tárgyalásos megoldását tartja egyedüli lehetőségnek.
- **Afganisztánnal** csak a gazdasági kapcsolatok megerősödése után képzelhető el mélyebb politikai együttműködés. Kazahsztán rendszeresen nyújt humanitárius segítséget Afganisztánnak.
- A „Kazahsztán-2050 Stratégia” megvalósítását mozdítja elő az **aktív gazdaságdiplomácia**, amely a külföldi tőke és befektetések bevonására fókuszál.
- **Atomfegyverek leszerelése:** Kazahsztán függetlenségének kezdete óta az atomfegyver-ellenes mozgalom élharcosa. Kazahsztán példamutató szerepet vállal ezen a téren. Az államfő mindig kiállt a nukleáris fegyverek leszerelése mellett.

Kazahsztán gazdasága

- A kazah gazdaság a GDP korábbi 7% körüli növekedése lassulni látszik, 2013-ban már csak 6% körüli volt a növekedés, 2014-ben 4,3 %. Megjegyzendő, hogy a 2014. Az idei évre 1-1,5%-s növekedést várnak az elemzők.
- Gazdasági mutatók:
- GDP (Mrd. USD): 224,41
- GDP (USD/fő): 12,950
- GDP növekedése (%): 4,3
- Infláció mértéke (%): 7,4
- Munkanélküliségi ráta (%): 5 (2014 (1-9 hó))
- A kazah gazdaság az utóbbi évtizedek látványos eredményei ellenére sok problémával küzd. A gazdaság diverzifikációja lassan halad: A fő bevételi forrás továbbra is a nyersanyagok kitermelése, azok feldolgozása a törekvések ellenére továbbra sem meghatározó. A gazdasági több lábbon állást továbbra is nehezíti a megfelelő szakembergárda hiánya, a modern technológiák ismeretének hiánya, valamint a megfelelő képzési rendszerek és az oktatás hiányosságai.
- A kazah elit továbbra sem hazájában fekteti be vagyonát. A százezres nagyságrendű KKV-k kétharmada nem aktív. A mezőgazdaság továbbra sem önellátó.
- A kazah mezőgazdasági vezetés jelenleg külföldi tőke és technológia Kazahsztánba vonzásával próbálja a hiányzó feldolgozóipart megteremteni.
- A világgazdasági helyzet miatt 2014-ben visszaestek a kazah költségvetés bevételei. Kazahsztán főbb exporttermékei (olaj, színes fémek, vas és acél) világpiaci árának csökkenése miatt a bevételek jóval a tervezett szint alatt alakultak.
- A vezetés a szociális intézmények fenntartására és a szociális kiadások maradéktalan kifizetésére fekteti a hangsúlyt, és igyekszik minimalizálni a gazdasági növekedés lassulását.

Tervbe vett főbb intézkedések

- - a költségvetési kiadások 10 %-os csökkentése,
- - vészhelyzeti tartalékalap létrehozása 250 Mrd KZT (kb. 1,35 Mrd USD) értékben,
- - a gazdaság átfogó dollártalanítása jegyében kétszeresére nő a garantált betétek nagysága, 4 %-ról 3 %-ra csökken az USD-betétek ajánlott maximális kamatlába, napirenden van a nemzeti cégek USD-betéteinek tengésítése a lehető legnagyobb mértékben,
- - a Kazah Nemzeti Bank kiemelt feladata az infláció alacsony szinten tartása és a KZT hirtelen árfolyamváltozásának elkerülése,
- - a Kazah Nemzeti Banknak meg kell teremtenie a feltételeket ahhoz, hogy nőjön a vállalkozások kereskedelmi banki hitelezése,
- - új értékesítési piacokat kell feltárni a kazah áruk számára; kiemelt célterület: Kína,
- - a belső piac védelmét célzó intézkedéseket kell hozni, továbbá erősíteni kell a kazah termékek pozícióját „Kazah termék” bolti részlegek megnyitásával,
- - az agráripari komplexum támogatását a KazAgro Holdingon keresztül a jelenlegi 313 Mrd KZT-ről 500 Mrd tengére kell növelni,
- - az Almatiban zajló metróbővítés eszközeinek egy részét szociális célra kell fordítani,
- - bevonják a kazah építőipari cégeket az EXPO 2017 kiállítás munkálataiba,
- - regionális foglalkoztatási programokat kell kidolgozni, továbbá javítani kell a munkanélküli ellátás rendszerét.
- - csökkentik az üzemeltetési és beruházási kiadásokat az állami eszközkezelőknél, a Szamruk-Kazina Alapnál, a Bajterek Alapnál és a KazAgro Holdingnál,

Állami eszközkezelők

- „Szamruk Kazina” kazah állami holding
- Bajterek Nemzeti Eszközkezelő Holding
- Kazagro Nemzeti Alapkezelő Holding

Az idei év nehézségei

- Az ukrajnai helyzet és az Oroszország ellen bevezetett szankciók miatt jelentősen esett a rubel árfolyama. Az olcsó rubel a kazah termelők orosz piacon való versenyképességét rontja, az orosz piacra termelő vállalkozásoknak átmenetileg jelentős bevételkieséssel kell számolniuk.
- A megcsappant költségvetési bevételek miatt többször módosítani kellett a 2015-re tervezett költségvetést. A kazah gazdaság a problémák ellenére 4,3%-kal növekedett, üteme azonban lassult, és az előrejelzések szerint a tendencia 2015-ben is folytatódik majd. A 2015-ös előrejelzések 1,5-2 %-os GDP növekedést prognosztizálnak.

Nurly Zsol (Út a jövőbe) program

- - sugárelvű hatékony közlekedési infrastruktúra kialakítása,
- - az ipari és a turisztikai infrastruktúra fejlesztése,
- - az energetikai infrastruktúra fejlesztése,
- - a lakás- és közmű-infrastruktúra modernizációja,
- - a polgárok lakáshoz jutásának segítése,
- - az oktatási infrastruktúra fejlesztése.

Nurly Zsol program

- A program válságkezelő intézkedéseket is tartalmaz, amelyek egyes feldolgozóipari ágazatok, az agráripari komplexum és az exportőrök támogatására, valamint a belső piac védelmére és az ásványkincs-vagyon aktívabb feltárására irányulnak.
- A program megvalósításával 2020-ra a következő eredmények elérésére számítanak:
 - - a GDP 15,7 %-os növekedése (2014-hez viszonyítva),
 - - 395 ezer – 87 ezer állandó és 308 ezer ideiglenes – új munkahely teremtése,
 - - a Világgazdasági Fórum alapinfrastruktúra-mutató szerinti rangsorában az 57. hely elérése.
- A várakozások szerint a program rövid- és hosszútávon is biztosítja a munkahelyek számának növelését, erősíti a gazdaságot, valamint az ország tranzitképességét.

Információk a kazah piacról

- **Az exportpiac általános jellemzői:**
- Kazahsztán kizárólag búzából és lisztből önellátó, egyéb termékekből behozatalra szorul.
- Kazahsztán 2013-ban négy milliárd dollár értékben importált élelmiszert. Az előző évhez viszonyítva ez 5%-os növekedést jelentett. A 2014-es adatok még nem ismertek, de az előzetes adatok szerint a tendencia fennmaradt.
- A hatalmas import miatt a mezőgazdasági vezetés önellátás elérését tűzte ki célul, 2020-ra a jelenlegi import méretét jelentősen csökkenteni próbálják.

Piaci információk

- **Logisztikai lehetőségek :**
 - Kazahsztán esetében a szállítás komoly nehézség. A tengeri szállítás kizárt, a vasúti - az országban meglévő szállítási kapacitások monopolhelyzete miatt - nehézkes. A jelenleg Kazahsztánba szállító közúti fuvarozók néhány hét alatt érnek az országba, egy kamion fuvarköltsége átlagosan kb. 9 ezer EURO-t tesz ki. Ezen okok miatt csak a nagy hozzáadott értékű, feldolgozott termékek szállítására van rentábilis lehetőség.
- **Export akadályok jelenléte:**
 - Kazahsztán a Vámunió, és az Eurázsiai Gazdasági Unió tagja, egységes szabályozással. Jelenleg korlátozás nincsen, a kazahsztáni ügyintézés sajátosságai azonban elengedhetetlenné teszik a kazah partnerek szerepvállalását az ügyintézésben. Jelenleg egyedül élőállatok exportjára van korlátozás, amelyek feloldására a technikai részletek pontos egyeztetése után kerülhet sor.

Piaci információk

- **Az exportpiacot befolyásoló politikai, szakpolitikai, társadalmi kockázatok:**
 - Kazahsztánban a tenge leértékelése jelenti az első számú kockázatot.
 - Politikai kockázatok elsősorban a jelenlegi egypólusú politikai vezetés váltása esetén jelentkezhetnek.
- **Jelenlevő és potenciálisan megjelenő versenytársak:**
 - A kazah piacon a világ minden országa képviselteti magát.
 - A kazah nagyvállalkozók többsége világszínvonalú termékeket vásárol, olyan elismert márkákat, amelyeknél a kockázat minimális.
 - Az árupiacon elsősorban a közeli, közép-ázsiai országok a versenytársak, valamint a Vámunió országai.
 - A technológiai versenyben Németország, Lengyelország, Olaszország, Franciaország, az Egyesült Államok és Kína.

Piaci információk

- Az országban nagyon szélesre nyílt a társadalmi szociális olló, ennek következtében a városok és falvak fogyasztása merőben eltér egymástól. A magasabb jövedelműek egyáltalán nem ár-érzékenyek, a luxustermékek piaca bővülőben van.
- A kazah piac összességében kimondottan ár-érzékeny, a magasabb minőséget egyelőre nem hajlandó megfizetni.
- Az országban komoly gondot okoz az, hogy a helyi termelők minőségi szintje nem üti meg a városok jól fizető keresletének elvárási szintjét, ezért oda betörni nem tudnak, így a helyi piacokon értékesítenek, semmi nem ösztönzi őket a minőség javítására, hiszen az import termékek színvonala, csomagolása marketingje számukra nem belátható időn belül érhető utol.
- A GMO-mentesség iránt egyelőre nem mutatkozik valós igény.
- Az organikus termelés az állami programok szintjén megfogalmazódott ugyan, de a boltokban nincsenek megkülönböztetett bioárúk, az organikus termékeket forgalmazó szakboltok mind Asztanában, mid Almatiban egy év alatt tönkrementek.
- A vásárlók elsősorban pedig a magas minőséget, nem pedig az egészségességet tekintik elsősorban fontosnak.
- A magyar termékek megítélése jó, a szovjet időkből ismert márkák ma is népszerűek, azonban azóta nagyon kevés magyar termék jelent meg a piacon. A termékeknek világmárkakkal kell versenyezniük, a piacon való megjelenés ezért nehéz.
- A magyar termékek a magas minőséget képviselik, emiatt az ár-érzékeny kazah piacra nehéz a bejuttatásuk. A nagykereskedők a magas minőségű termékek piaci bevezetésének kockázatát nem vállalják, hozzá vannak ahhoz szokva, hogy a beszállító ezt megteszi.
- A magyar beszállítók ezt a kockázatot nem szeretik vállalni, általában a szállítás előtt elkérik a termék ellenértékét. A magyar árúk kazah piacra való bevezetésében a szállítási és fizetési kockázatvállalás területén nyújt támogatást az MNKH Zrt..

Piaci információk

- Főbb **behozatal** mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekből, ezek volumene, jelenlegi exportőr országai:
- Jelenleg a teljes élelmiszerfogyasztás 60%-a származik importból. Ennek összetétele: édesipari termékek 18%, tejtermékek 13%, cukor, 8%, baromfihús 6%, konzervzöldség 6%, tea 5%, növényi olaj 3%, húsipari termékek 3%.
- Az orosz rubel gyengülésének hatására az idei évben a feldolgozott termékek nagy számban ömlenek a kazah piacra, ennek megállítása egyelőre nem sikerült. A kazah és az orosz vezetés igyekszik megoldani a helyzetet, akár adminisztratív akadályok bevezetésével is, egyelőre azonban a tárgyalások eredménye nem látható.
- Kazah mezőgazdasági vezetők véleménye szerint a folyamat a 2015. évben meg fog maradni, de 2017-ig a hazai termelők versenyképességben utolérnek majd az importőröket. A 2013-2020-as agráripari program támogatásait leginkább erre kell majd felhasználni.
- A belső fogyasztásnak a hazai termelők 2014-ben csak 51,4%-át tudták adni. Ez baromfihús esetében 36%, kolbászfélék esetében 57%, vaj 64,2%, sajtok és túró 46,5%, cukor 39,5%, hal 65,6%.

A piacra lépés nehézségeinek okai

- **Általános keretfeltételek**
- A kazahsztáni magyar gazdasági-kereskedelmi megjelenést negatívan befolyásolhatja az a tény, hogy Kazahsztán tagja a Vámunióknak, illetve 2015. január 1-től az Eurázsiai Gazdasági Unióknak, amelynek belső szabályai előnyben részesítik saját tagjaikat.
- További, a magyar lehetőségeket korlátozó tényező, hogy Kazahsztán egyelőre nem tagja a WTO-nak. Csatlakozási tárgyalásai már a befejező szakaszban vannak.

Helyi piaci sajátosságok

- *Személyes kapcsolatok kiépítésének szükségessége, többletköltségek*
- *Magas utazási- és szállásköltségek*
- *Ügyintézés*
- *A kazah elit „kényelmessége”*

A mi hiányosságaink

- ***Nyelvi problémák, nem megfelelő tolmácsolás***
- ***Bemutató anyagok nyelvi és minőségi problémái***
- ***Általános piaci ismeretek szűkössége***
- ***Versenytársak ismeretének hiánya***
- ***Konkrét elképzelés, megfelelő üzleti terv, hiánya***
- ***Saját erőforrások előzetes felmérésének hiánya, szűkössége***
- ***Befektetési készség hiánya***
- ***Felkészületlen megjelenés kiállításokon***

Köszönöm a figyelmet!